

Arnfinn H. Midtbøen og Mari Teigen

Verdipolarisering i norsk kontekst? Avstand mellom elite og befolkning i holdninger til innvandring og likestilling¹

I hvilken grad skiller den norske eliten og befolkningen for øvrig seg fra hverandre i synet på innvandring og kjønnslikestilling? Artikkelen analyserer data fra den norske Lederskapsundersøkelsen 2015, en spørreundersøkelse blant dem som besitter topposisjonene i ti sektorer i det norske samfunnet, og sammenligner elitens holdninger med den øvrige norske befolkningen. Vi finner en betydelig holdningsavstand mellom elite og befolkning, men at innvandring er mer polariserende enn kjønnslikestilling. Funnene diskuteres i lys av nyere, komparativ forskning på populisme og en voksende motstand mot liberale og post-materielle verdier, samt litteratur om kjønnslikestilling som en ”nordisk verdi”.

Det er stor oppmerksomhet i offentligheten om avstand mellom befolkningsgrupper i sentrale holdnings- og verdispørsmål. Ofte stilles spørsmålet om en økende avstand mellom ”elite” og ”folk” har gitt grobunn for økende populisme, forstått som hvordan enkelte aktører bevisst forsterker avstand mellom folk flest og de som sitter i maktposisjoner, som politiske eliter og andre elitegrupper (Müller, 2017). Selv om populisme finnes i ulike politiske avskygninger, er den høyreorienterte populismen særlig oppe til debatt i spørsmål om holdninger til innvandring og kjønnslikestilling (Mudde, 2017). Dette knytter an til en overordnet problematikk om hvilke konsekvenser avstand mellom folk og elite kan få for styringsutfordringer og demokratiets utvikling, og ikke minst som del av viktige debatter om hvordan avstanden forstås og forklares (for en oversikt, se Kaltwasser et al., 2017).

I en analyse av hvordan vi kan forklare den økende oppslutningen i senere år om populistiske partier i store deler av den vestlige verden, argumenterer Inglehart og Norris (2017) for å skille mellom en økonomisk og en kulturell forklaring. Den økonomiske forklaringen går ut på at økende økonomiske forskjeller, økt usikkerhet og fattigdom, eller lav økonomisk vekst, har ført til økende skepsis til de holdningene og verdiene som står sentralt i elitegrupper og en økende oppslutning om høyreorienterte verdier og høyrepopulistiske partier. Den kulturelle forklaringen handler om at økende oppslutning om høyreorienterte verdier er en reaksjon på de siste tiårenes kulturelle skifte uttrykt ved økende oppslutning om liberale og post-materielle verdier. Et kultu-

relt tilbakeslag som særlig har truffet eldre menn, med lite utdanning, og som opplever at de verdiene de selv har holdt høyt, har mistet terreng til fordel for en økende vektlegging av kjønnslikestilling og etnisk mangfold (Inglehart og Norris, 2017).

I hvilken grad skiller den norske eliten og befolkningen for øvrig seg fra hverandre i synet på innvandring og kjønnslikestilling? Artikkelen analyserer data fra den norske Lederskapsundersøkelsen 2015, som er en spørreundersøkelse blant toppledere i ti sektorer i det norske samfunnet. Elitens holdninger sammenlignes med holdningene i den øvrige norske befolkningen, slik de kommer til uttrykk i den forrige, norske valgundersøkelsen – en representativ befolkningsundersøkelse utført i etterkant av stortingsvalget høsten 2013. Vi behandler eliten og befolkningen som to adskilte grupper, samtidig som det er et formål å kunne si noe om avstand i holdninger mellom gruppene. For det første undersøker vi grad av uenighet innad i elite og befolkning på spørsmål om innvandring og likestilling. For det andre undersøker vi hvordan vi kan forklare mønstrene for oppslutning i elite og befolkning om de to spørsmålene. For det tredje diskuterer vi hvordan vi kan forstå mønstrene for avstand mellom elite og befolkning.

Vi finner generelt en betydelig avstand mellom elite og befolkning i begge spørsmålene, men at innvandring er mer polariserende enn kjønnslikestilling. Artikkelen berører hvordan oppslutning om holdning til likestilling og innvandring i økende grad er i spill i en tid hvor høyrepopulistisk tankegods vinner terreng, og demonstrerer hvordan holdningene til disse spørsmålene varierer etter kjønn, utdanningsnivå og alder (se introduksjon til dette temanummer; Fiig, 2019). Funnene diskuteres i lys av nyere, komparativ forskning på populisme og en voksende motstand mot liberale og post-materielle verdier, og litteratur om kjønnslikestilling som en ”nordisk verdi”.

Teoretiske perspektiver

Økende oppslutning om høyrepopulistiske partier i Europa, Brexit og valget av Donald Trump til USAs president, har bidratt til en voksende oppmerksomhet om avstand i holdninger og verdier mellom elitegrupper og befolkningen for øvrig. Et hovedperspektiv i Ingleharts moderniseringsteori (2015) er at vi særlig finner en økende oppslutning om post-materielle og liberale verdier i vestlige samfunn blant de yngre og blant de høyt utdannede. I følge Inglehart fører velstandsutviklingen til at de som vokser opp i en tid som er mindre preget av økonomisk knapphet, blir mindre opptatt av materielle verdier og mer positive til liberale verdier.

I sin analyse av økende oppslutning om høyre-populistiske partier og politikere, hevder Inglehart og Norris (2017) at debatten er preget av to hovedforklaringer som står mot hverandre. Den første tar utgangspunkt i økonomiske forhold og voksende inntektsulikhet i vestlige land de siste tiårene. Tanken er her at folk som sliter økonomisk og som i økende grad opplever økonomisk usikkerhet, føler seg truet av innvandring og globalisering, fordi dette er lag av befolkningen som i størst grad opplever en økende konkurranse på arbeidsmarkedet. Mennesker som opplever økonomisk usikkerhet, antas derfor å være mer tilbøyelige til å stemme på protestpartier som uttrykker skepsis til de etablerte partiene, som framstår som ansvarlige for den økonomiske utviklingen i samfunnet.

Den andre forklaringen bygger på tesen om *kulturelt backlash*, der oppslutningen om populistiske partier ikke bare ses som uttrykk for økonomisk ulikhet, men også som en reaksjon på grunnleggende kulturelle endringsprosesser som har funnet sted i vestlige land siden 1970-årene. Disse endringsprosessene er tett koblet til liberale eller postmaterielle verdier om kjønnslikestilling og kulturelt mangfold, men også til miljøbevegelsens voksende innflytelse. Teorien om kulturelt backlash postulerer at dette langt på vei er et generasjonsfenomen hvor de som i minst grad opplever at de er tjent med en ”progressiv” samfunnsutvikling er den eldre generasjonen, hvite menn som gradvis har mistet sine privilegier, og folk med lav utdanning som ønsker å bevare tradisjonelle familieverdier (Inglehart og Norris, 2017).

Vi trekker på disse to forklaringene i vår analyse av elitens og befolkningens svarmønstre. Er det unge, og unge med lav utdanning spesielt, eller er det eldre, og spesielt eldre med lav utdanning, som er mest kritiske til innvandring og likestilling? Det første ville peke mot at det er økonomiske forhold som særlig forklarer avstanden mellom elite og folk i syn på innvandring og likestilling, mens den andre ville peke mot at det er kulturelle forhold som særlig forklarer avstand mellom elite og folk. Selv om dette kan fremstilles som alternative forklaringer, er de imidlertid ikke nødvendigvis gjensidig utelukkende, men kan bygge på faktorer som kan være koblet sammen, og til og med være gjensidig forsterkende. Strukturelle endringer i økonomien kombinert med voksende innvandring, har skapt økt konkurranse og voksende økonomisk usikkerhet. Dette kan i neste omgang ha bidratt til en motstand mot både ”gamle” sosialdemokratiske og konservative partier og nyere partier som har hatt miljø, kvinnekamp eller kulturelt mangfold som sine kjernesaker – og slik skapt en grobunn for oppslutning om populistiske partier som følge av både økonomiske og kulturelle årsaker. Samtidig er vi interessert i om det finnes holdningsforskjeller mellom kjønnene: Analyse av norske holdningsdata peker for eksempel

på at kvinner kommer ut som mer orienterte mot post-materielle verdier enn menn, som henger sammen med likestillingsorientering og mindre skepsis til innvandring (Hellevik og Hellevik, 2016).

Ett siktemål med denne artikkelen er å analysere mønstrene for avstand mellom elite og befolkning i syn på innvandring og likestilling, samt å sammenligne svarmønstrene på tvers av de to spørsmålene. Ofte ser vi i den offentlige debatten at innvandring og etnisk mangfold framstilles som en trussel mot vestlige eller nasjonale likestillingsverdier (Phillips, 2010; Teigen og Langvasbråten, 2009). Det er liten tvil om at syn på likestilling og innvandring berører tema som er politisert på ulike måter, og dette kommer kanskje særlig til uttrykk i Norden hvor den i hovedsak vellykkede likestillingsutviklingen har bidratt til at kjønnslikestilling i stor grad har fått status som en nasjonal, nordisk verdi med stor oppslutning, men også til dels forstått som en *avsluttet sak* (jf. Dahlerup, 2018). Innvandring har i noen grad i Norden, og kanskje særlig i Danmark, blitt oppfattet som en trussel mot nasjonalstat, fellesskap, demokrati, velferdsstat og likhetsidealer (Togeby et al., 2003).

Dette spenningsfeltet gjør det særlig interessant å analysere variasjon i oppslutning om holdning til innvandring og likestilling. På den ene siden kan holdninger til innvandring og likestilling ha i seg spenninger mellom å hegne om etablerte ”norske” verdier som likestilling og ”nye” verdier om innvandring og toleranse for etnisk mangfold. På den annen side kan både innvandring og likestilling henge sammen i holdningsknipper (Aardal, 2015) og sammen utgjøre det Inglehart og Norris (2017) definerer som post-materielle verdier. Å undersøke om holdninger til innvandring og kjønnslikestilling følger samme mønster eller tvert om kjennetegnes av viktige forskjeller, er derfor et interessant empirisk spørsmål.

Utvalg, metode og data

Når man sammenligner grupper er konstruksjonen av utvalg avgjørende. Mens ”folket” i denne sammenhengen vil si et representativt befolkningsutvalg av norske statsborgere mellom 18 og 79 år, er det mindre åpenbart hva det siktes til med ”eliten”. I deler av elitelitteraturen er det topplederne i næringslivet, sentralforvaltningen, politikken, og også juridiske eliter, som beskrives som de mest betydningsfulle elitegruppene i dagens samfunn, mens representantene for kirke, media, organisasjoner og kultur gjerne regnes som mindre sentrale (Hartmann, 2007). En klassisk todeling mellom eliten og folket, i arven etter Pareto (1935) og Mosca (1939), har stått mindre sentralt – oppmerksomheten har snarere vært rettet mot konkurranse mellom elitegrupper (Hartmann, 2007).

Nordiske elitestudier viser stor variasjon mellom landene i maktrelasjonen mellom elitegrupper. Sverige beskrives som sentrert rundt to elitekonfigurasjoner; én sentrert rundt fagbevegelsen og én rundt privat næringsliv (SOU 1990: 44). Den finske elitekonfigurasjonen viser et mer komplekst bilde, med den politiske eliten som den mest åpne og sosialt mobile (Ruostetsaari, 1993). Dansk eliteforskning har konkludert med at det er tre elitekonfigurasjoner som består av næringslivsledere, toppledere i sentraladministrasjonen og politikere (Christiansen, Togeby og Møller, 2001). Analyser av norske elitekonfigurasjoner konkluderer med at det er tre hoveddimensjoner som består av en næringslivselite, en utdannings- og sosialkapitalelite og en juridisk elite (Korsnes, Norli Hansen og Hjellbrekke, 2014).

I denne artikkelen er eliten avgrenset ved hjelp av den såkalte *posisjonsmetoden*. Metoden innebærer at respondentene i undersøkelsen er valgt ut fra plassering i formelle autoritetsstrukturer basert på en identifikasjon av hvilke sektorer som er de sentrale i den nasjonale konteksten som undersøkes, samt hvilke institusjoner og organisasjoner innenfor disse som er de mest sentrale og hvilke posisjoner innenfor disse som utgjør de øverste lederposisjonene (se f. eks Gulbrandsen, 2018; Gulbrandsen et al., 2002; Skjeie og Teigen, 2003). Posisjonsmetoden er mye brukt innenfor eliteforskningen. Hoffmann-Lange (2007) peker imidlertid på at denne metoden forteller oss lite om grensene for hvem som tilhører eliten, ettersom det er forskerne som relativt fritt har identifisert hvilke sektorer som inngår og vertikalt har identifisert hvilke ledelsesnivåer som inngår innenfor de ulike sektorene. Dette er selvsagt riktig, og det er ikke tvil om at sentrale maktpersoner i samfunnet kan falle utenfor når kriteriet for avgrensningen av utvalget er formelle maktposisjoner. Fordelen med posisjonsmetoden er imidlertid at utvalget består av personer med betydelig beslutningsmakt i samfunnet. Fordi vi er opptatt av institusjonaliserte elitors holdninger og hvordan disse skiller seg fra holdninger i befolkningen, er denne utvalgsmetoden hensiktsmessig.

Lederskapsundersøkelsen 2015 består av et utvalg av 1351 toppledere innenfor ti sektorer. Svarprosenten var 71,5. Topplederne som ble invitert til å delta i undersøkelsen er de som innehar de formelle topposisjonene innenfor ti samfunnssektorer: De sentrale politiske institusjonene (politikk), de øverste posisjonene innenfor rettsvesen, politi- og påtalemakt, sentralforvaltningen, forskning og høyere utdanning, de høyeste kirkelige stillingene (kirken), forsvarets kommandostruktur (forsvaret), lederstillingene, samt styreleder, i de største norske bedriftene (næringslivet), mediesektorens sentrale posisjoner (media), kulturlivets administratorer og organisasjoner (kultur), arbeidsgiver-

og arbeidstakerorganisasjoner, samt de største idretts- og frivillige organisasjonene (organisasjoner).

Valgundersøkelsen 2013 er utført som en landsrepresentativ intervjuundersøkelse av norske statsborgere mellom 18 og 79 år. Bruttoutvalget var i 2013 på 3140 personer hvorav 1727 personer svarte på undersøkelsen, det gir en svarprosent på 55. Valgundersøkelsene gjennomføres hvert stortingsvalgår, første gang i 1957. Både Lederskapsundersøkelsen 2015 og Valgundersøkelsen 2013 er gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) i samarbeid med Institutt for samfunnsforskning i Oslo.

I vår sammenligning av elite og befolkning analyserer vi to spørsmål brukt i både Valgundersøkelsen 2013 og Lederskapsundersøkelsen 2015; ett om innvandring og ett om kjønnslikestilling:

1. Vil du si deg helt enig, delvis enig, hverken enig eller uenig, delvis uenig eller helt uenig i at innvandring utgjør en trussel mot vår nasjonale egenart?
2. I de senere år er det lagt vekt på å skape likestilling mellom kvinner og menn. Vil du si at likestilling bør føres videre, er den ført langt nok, er den ført for langt, eller har du ingen mening om denne saken?

Disse spørsmålene er valgt fordi de måler en generell oppslutning om henholdsvis innvandring og kjønnslikestilling. Spørsmålene er derfor godt egnet for en overordnet analyse av svarmønstre, hvor vi er opptatt av å undersøke om eliten gjennomgående er mer liberal enn befolkningen, om avstanden mellom elite og befolkning varierer på de to spørsmålene eller henger sammen som holdningsknipper, og til slutt om avstanden varierer når vi tar hensyn til sentrale bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, utdanningsnivå og sektor i arbeidslivet. Vi undersøker også hvordan politisk orientering (operasjonalisert som stemmegivning ved siste valg) henger sammen med holdninger til likestilling og innvandring.

Disse kontrollvariablene er viktige, dels fordi tidligere studier har vist at holdninger til innvandring og likestilling påvirkes av slike faktorer (Inglehart og Norris, 2017), dels fordi befolkningen er en langt mer sammensatt gruppe sammenlignet med eliten. Vårt eliteutvalg er en relativt ensartet gruppe. Når det gjelder alder og utdanningsnivå er nesten 71 prosent mellom 50 og 70 år og 77 prosent av utvalget har 4-5 års universitetsutdanning eller høyere. De er også nokså like politisk, i den forstand at om lag 60 prosent av utvalget stemmer enten Høyre (litt over 30 prosent) eller Arbeiderpartiet (litt under 30 prosent). For å undersøke hvilke grupper i befolkningen som er nærmest og

skiller seg mest fra hovedmønsteret i eliten i synet på spørsmål om innvandring og likestilling, foretar vi separate, multivariate analyser av både elite- og befolkningsutvalget, der vi undersøker sammenhengen mellom holdninger og de nevnte bakgrunnsvariablene.

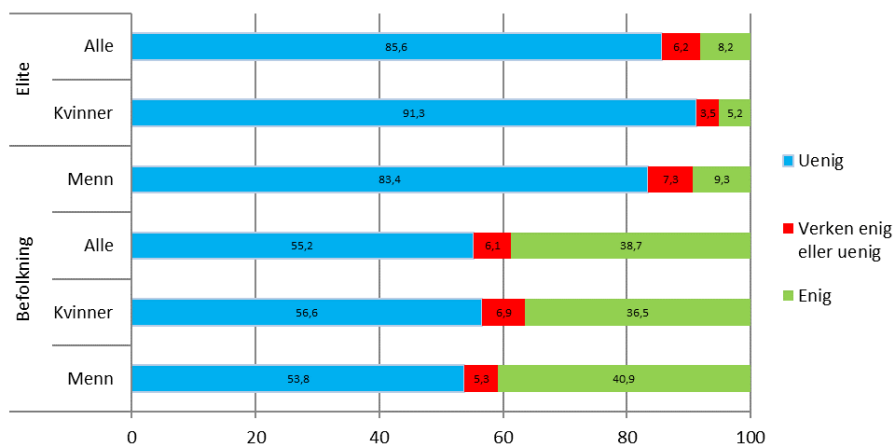
Resultater

Er innvandring en trussel mot nasjonal egenart?

Spørsmålet om innvandring utgjør en trussel mot den nasjonale egenarten har vært stilt i den norske valgundersøkelsen siden 1989. Bakgrunnen for at spørsmålet ble inkludert var Fremskrittspartiets gjennombrudd i norsk politikk ved lokalvalget i 1987, det som gjerne blir omtalt som det første innvandringsvalget (Bjørklund, 1988; Midtbøen, 2017), og gir et godt mål på graden av innvandrings skepsis. Spørsmålet ble tatt inn i Lederskapsundersøkelsen 2015 for direkte å kunne sammenligne elitens holdninger med den øvrige befolkningen.

Figur 1 viser at det er betydelige forskjeller mellom elite og befolkning i synet på om innvandring utgjør en trussel mot nasjonal egenart. Mens over 85 prosent av eliteutvalget er uenig i denne påstanden, mener bare 55 prosent av befolkningen dette. Og mens kun litt over 8 prosent av eliteutvalget er enig i at innvandring utgjør en trussel, er nesten 39 prosent av befolkningen enig. Figuren viser også, i tråd med tidligere forskning på kjønnsforskjeller i holdninger til innvandring (f. eks Blom, 2015), at kvinner er noe mindre bekymret for inn-

Figur 1: Vil du si at innvandring utgjør en trussel mot vår nasjonale egenart?
Samlede resultater fra Lederskapsundersøkelsen 2015 og valgundersøkelsen 2013, brutt ned på kjønn. Prosent

Kilder: Lederskapsundersøkelsen 2015 og Valgundersøkelsen 2013.

vandring enn menn: Mens over 91 prosent av kvinnene i eliteutvalget er uenig i påstanden, mener om lag 83 prosent av mennene det samme. I befolkningen er nesten 41 prosent av mennene enig i at innvandring kan utgjøre en trussel, mens 36,5 prosent av kvinnene er av samme oppfatning.

Selv om eliten er en relativt ensartet gruppe, er det likevel noe intern variasjon når det gjelder holdning til innvandring. Mens over 90 prosent av kirke-, kultur- og medieeliten er uenige i påstanden om at innvandring utgjør en trussel mot nasjonens egenart, mener i underkant av 80 prosent av næringslivs-, politi- og justisvesen- og forsvarseliten det samme. I mellomsjiktet ligger elitepersoner innen sentralforvaltningen, organisasjonslivet, politikken og forskning og høyere utdanning, der mellom 84 og 88 prosent er uenige i at innvandring utgjør en trussel. Det er likevel verdt å merke seg at selv de mest bekymrede elitegruppene er langt mindre bekymret enn befolkningen for øvrig.

I befolkningen er det til sammenligning stor variasjon i holdninger til innvandring (se Tabell A1). Alder spiller for eksempel en stor rolle for syn på innvandring. De eldste aldersgruppene mener klart oftere at innvandring utgjør en trussel enn de yngre. Imidlertid er respondentene i aldersgruppen 30-39 enda mer uenig i påstanden enn de aller yngste (forskjellen er på nesten ti prosentpoeng). Fordeling etter stemmegivning gir klare utslag langs høyre/venstre-aksen, der bare 23 prosent av FrP-velgerne er uenige i at innvandring utgjør en trussel mot nasjonens egenart mens nesten samtlige Rødt- og SV-velgere er uenige. En stor majoritet av velgerne til Venstre, MDG og Arbeiderpartiet er også uenige i påstanden, mens Høyre-, KrF- og Senterpartivelgere omtrent er delt på midten.

Videre har sektor en viss betydning. Blant de som jobber i offentlig sektor er det en noe høyere andel som er uenige i innvandring utgjør en trussel enn i privat sektor. Ikke overraskende finner vi større variasjon når det gjelder utdanningsnivå, der de med minst utdanning oftere er enige i at innvandring utgjør en trussel. De høyt utdannede i befolkningsutvalget svarer med andre ord relativt likt som eliteutvalget.

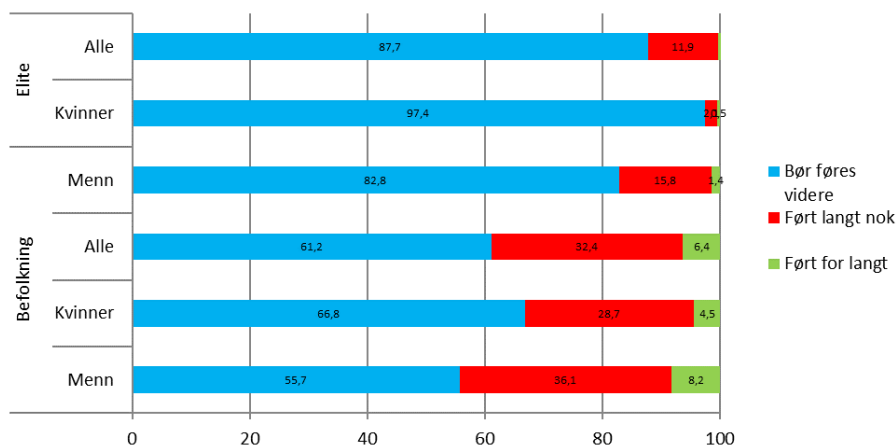
Kjønnslikestilling – ført langt nok?

Spørsmålet om likestillingen bør føres videre, er ført langt nok eller er ført for langt har vært stilt i den norske valgundersøkelsen siden 1985 (Teigen, 2006). Likestillingsutviklingen har ført til at menns og kvinners liv i økende grad er blitt likere hverandre (Ellingsæter, 2016; Teigen og Skjeie, 2017). Samtidig er det fortsatt betydelige utfordringer: kvinner og menn arbeider i stor grad i ulike deler av arbeidsmarkedet, kvinners tjener mindre enn menn, hver tredje kvinne arbeider deltid og det er svært få kvinner i topplederstillinger, særlig i

næringslivet (Halrynjo og Teigen, 2016; Teigen og Skjeie, 2017). Denne utviklingen gjør det interessant å undersøke nærmere om eliten og befolkningen er samstemt eller uenige i spørsmålet om likestilling.

Figur 2 viser at det er betydelige forskjeller mellom de to utvalgene når det gjelder syn på likestilling, selv om forskjellene er mindre enn i innvandrings-spørsmålet. Mens 88 prosent av eliteutvalget svarer at likestillingen bør føres videre, mener 61 prosent av befolkningen det samme. Og mens kun 12 prosent i eliteutvalget mener at likestillingen er ført langt nok, mener en tredel av befolkningen det samme. Relativt få både i eliten og i befolkningen mener at likestillingen er ført for langt, men det gjelder likevel noen flere i befolkningen enn i eliten.

Figur 2: Vil du si at likestilling bør føres videre, er den ført langt nok, eller er den ført for langt? Svarfordeling for eliten og befolkningen, brutt ned på kjønn. Prosent

Note: Vi rapporterer ikke svaralternativet ”ingen mening” i figurene. Det er ingen klar systematikk i hvilke grupper som har svart at de har ingen mening om spørsmålet.

Kilder: Lederskapsundersøkelsen 2015 og Valgundersøkelsen 2013.

Figuren viser også at kvinner oftere enn menn svarer at likestillingen bør føres videre. Dette gjelder i begge utvalgene, men kjønnsforskjellen er noe større i eliteutvalget enn i befolkningsutvalget: Kvinnene i eliteutvalget er så godt som unisont enige om at likestillingen bør føres videre, og en klar majoritet av mennene mener det samme. I befolkningen er kjønnsforskjellene noe mindre, men peker i samme retning: Mens to tredeler av kvinnene mener at likestillingen bør føres videre, mener noe over halvparten av mennene det samme. Svært få i begge utvalg svarer at likestillingen er ført for langt.

For alle sektorelitene er det stor oppslutning om likestilling: Mens over 90 prosent i medieeliten, kultur, sentralforvaltning og forskning og høyere utdanning mener at likestillingen bør føres videre, mener rundt 80 prosent det samme i de tre mest mannsdominerte sektorelitene: næringsliv, politi- og jusvesen og forsvaret. Svært få svarer at likestillingen er ført for langt.

Også i likestillingsspørsmålet er det en viss variasjon i befolkningen i oppslutning om likestilling etter alder (se Tabell A2). Det er flest som mener at likestillingen bør føres videre blant de over 50 år, samtidig er det færrest blant de eldste og blant de yngste som svarer at likestillingen bør føres videre. Oppslutningen om at likestillingen bør føres videre øker dessuten med utdanningsnivå. Videre finner vi at sektor har en viss betydning, ved at det er noen flere av de som jobber i offentlig enn i privat sektor som svarer at likestillingen bør føres videre. Fordeling etter stemmegivning viser at det er færrest som mener at likestillingen bør føres videre blant de som stemmer KrF, FrP og Høyre, mens oppslutningen er meget høy blant de som stemmer Rødt og SV. Arbeiderparti-velgerne befinner seg nærmere Senterpartiet, Venstre og MDG. Det er med andre ingen entydig høyre/venstreakse i spørsmålet om likestilling.

Hva forklarer oppslutningsmønstre om innvandring og likestilling?

Hovedresultatene viser at det er klare fellestrekk i svarmønstrene. I gjennomsnitt er det omtrent like stor oppslutning i eliten om det vi har karakterisert som liberale verdier, det vil si andelene som er uenige i at innvandringen truer den nasjonale egenarten og andelen som mener at likestillingen bør føres videre. Også i befolkningen er svarmønstrene nokså like for de to spørsmålene: Litt over halvparten er uenige i påstanden om at innvandringen truer den nasjonale egenarten og det samme gjelder de som mener at likestillingen bør føres videre. Betydningen av alder er riktignok forskjellig for de to spørsmålene, men ellers er profilen i svarmønstrene de samme. Jo høyere utdanning, jo mer liberale verdier. De som arbeider i offentlig sektor har mer liberale verdier. Og de som stemmer på venstresidepartiene har mer liberale verdier, enn de som stemmer på høyresidepartiene. Den mest påfallende forskjellen er at alder, utdanning og parti skiller mye kraftigere på spørsmålet om innvandring enn på likestillings-spørsmålet. For å undersøke disse sammenhengene nærmere, har vi foretatt separate regresjonsanalyser (OLS) av elite- og befolkningsutvalgenes holdninger med innvandring og likestilling som avhengige variabler.

Innvandring

Tabell 1 viser resultatene for eliteutvalgets syn på innvandring. Jo høyere verdier, jo mer enig er man i påstanden om at innvandring utgjør en trussel for den nasjonale egenarten.²

Tabell 1: Holdninger til om innvandring utgjør en trussel mot den nasjonale egenarten, Lineær regresjon (OLS), Eliteutvalg

	Modell 1		Modell 2 (+ parti)		Modell 3 (+ sektorelite)	
	b	se	b	se	b	se
Kvinne	-0,254***	(0,061)	-0,123*	(0,059)	-0,090	(0,060)
Alder	0,006	(0,004)	0,007*	(0,003)	0,008*	(0,003)
Utdanningsnivå	-0,051	(0,034)	-0,024	(0,033)	-0,023	(0,037)
Parti stemt ved forrige valg						
Rødt			-0,132	(0,326)	-0,106	(0,326)
SV			ref.		ref.	
MDG			0,198	(0,212)	0,197	(0,211)
AP			0,117	(0,108)	0,071	(0,109)
Venstre			0,061	(0,131)	0,016	(0,131)
KrF			0,222	(0,140)	0,367*	(0,148)
Senterpartiet			0,235	(0,247)	0,261	(0,250)
Høyre			0,636***	(0,109)	0,523***	(0,113)
FrP			2,761***	(0,283)	2,623***	(0,284)
Stemte ikke/vil ikke svare			0,400**	(0,132)	0,336*	(0,132)
Sektor						
Forskning og høyere utdanning				0,175	(0,113)	
Kirken					-0,178	(0,127)
Kultur					ref.	
Media					0,197	(0,129)
Næringsliv					0,267*	(0,106)
Organisasjoner					0,069	(0,110)
Politi- og justisvesen					0,371**	(0,132)
Politikk					0,034	(0,247)
Sentralforvaltning					0,143	(0,107)
Forsvaret					0,296*	(0,139)
Konstantledd	1,593***	(0,226)	1,067***	(0,237)	0,909***	(0,266)
r ²	0,020		0,146		0,163	
N	1212		1212		1212	

Note: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter.

Modell 1 viser at kvinner er betydelig mer uenige i påstanden enn menn, videre er hverken alder eller utdanningsnivå statistisk signifikante, noe som blant annet reflekterer at eliten er lite variert langs disse variablene.

I modell 2 legger vi inn stemmegivning for å undersøke hvilken betydning det har for holdning til innvandring, med SV-velgere som referansekategori. Den eneste gruppen som er mer uenige enn SV-velgere i påstanden om at innvandring utgjør en trussel, er Rødt-velgere. Forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant. Signifikant forskjellige oppfatninger finner vi hos elitepersoner som stemmer Høyre og FrP, samt blant dem som ikke vil svare. Klart mest enig i at innvandring utgjør en trussel mot Norges egenart finner vi blant elitepersoner som stemmer FrP.

I modell 3 legger vi til sektortilhørighet. Her ser vi at kjønn ikke lenger er statistisk signifikant, noe som antakelig reflekterer at de ulike elitegruppene er ulikt sammensatt når det gjelder kjønn. Når vi legger til sektor endres betydningen av stemmegivning noe. Det er kun næringslivsledere og ledere innen forsvaret og politi- og justisvesenet som er signifikant mer enige i påstanden om at innvandring utgjør en trussel mot den nasjonale egenarten, sammenliknet med ledere i kultursektoren.

Tabell 2 viser regresjonsanalyser av befolkningens syn på spørsmålet om innvandring utgjør en trussel mot nasjonens egenart.³ Modell 1 viser, som for eliteutvalget, at kvinner i befolkningen er mer uenig i påstanden enn menn. Andelen som er enige i at innvandring utgjør en trussel øker med alder, men bare signifikant for aldersgruppen 30 til 39 år. Personer med lav utdanning er betydelig mer enig i påstanden om at innvandring utgjør en trussel mot nasjonal egenart.

I modell 2 legger vi til stemmegivning for å undersøke hvor mye det påvirker betydningen av kjønn, alder og utdanning. Vi ser igjen at Rødt-velgere er de eneste som er mer uenige i påstanden enn SV-velgere (men forskjellen er ikke signifikant), men også at personer som stemte på alle andre partier er mer enige i påstanden om at innvandring utgjør en trussel mot nasjonens egenart – og klart mest ulike SV-velgerne er de som stemmer på FrP.

I modell 3 ser vi at personer som jobber i offentlig sektor er noe mer uenige i påstanden enn de som jobber i privat sektor, men sammenhengen er ikke statistisk signifikant. Betydningen av alder og utdanning står seg. Det er en sammenheng mellom stemmegivning og sektor, antakelig fordi de som stemmer på høyresidepartiene oftere arbeider i privat sektor og er enige i at innvandringen utgjør en trussel.

Tabell 2: Holdninger til om innvandring utgjør en trussel mot den nasjonale egenarten, Lineær regresjon (OLS), Eliteutvalg

	Modell 1		Modell 2 (+ parti)		Modell 3 (+ sektorelite)	
	b	se	b	se	b	se
Kvinne	-0,153*	(0,071)	-0,039	(0,068)	-0,020	(0,070)
Alder						
25-29	ref.		ref.		ref.	
30-39	-0,332*	(0,161)	-0,391*	(0,152)	-0,384*	(0,152)
40-49	-0,227	(0,149)	-0,321*	(0,141)	-0,313*	(0,141)
50-59	-0,241	(0,150)	-0,268	(0,142)	-0,256	(0,143)
60-69	-0,032	(0,154)	-0,070	(0,146)	-0,056	(0,147)
70-79	0,291	(0,178)	0,206	(0,168)	0,220	(0,169)
Utdanning høyeste	-0,530***	(0,040)	-0,446***	(0,038)	-0,436***	(0,039)
Parti stemt ved forrige valg						
Rødt			-0,232	(0,348)	-0,227	(0,348)
SV			ref.		ref.	
MDG			0,534	(0,274)	0,527	(0,274)
AP			0,801***	(0,175)	0,796***	(0,175)
Venstre			0,920***	(0,208)	0,911***	(0,208)
KrF			1,159***	(0,216)	1,148***	(0,216)
Senterpartiet			1,235***	(0,222)	1,223***	(0,222)
Høyre			1,356***	(0,176)	1,334***	(0,177)
FrP			2,048***	(0,194)	2,030***	(0,195)
Stemte ikke/vil ikke svare			1,233***	(0,194)	1,218***	(0,194)
Offentlig sektor					-0,082	(0,073)
Konstantledd	4,311***	(0,173)	2,966***	(0,235)	2,970***	(0,235)
r ²	0,145		0,251		0,252	
N	1367		1367		1367	

Note: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter.

Likestilling

Tabell 3 viser resultatene for eliteutvalgets syn på likestilling.⁴ Resultatene i modell 1 viser at kvinner i større grad enn menn mener at likestillingen bør føres videre. Alder har ikke signifikant betydning, noe som nok henger sammen med at det er lite spredning på aldersvariabelen i eliteutvalget. Oppslutningen om at likestillingen bør føres videre øker signifikant med utdanningsnivå.

Tabell 3: Holdninger til om likestillingen bør føres videre. Lineær sannsynlighetsmodell (Bør føres videre = 1). Eliteutvalget

	Modell 1		Modell 2 (+ parti)		Modell 3 (+ sektorelite)	
	b	se	b	se	b	se
Kvinne	0,149***	(0,016)	0,116***	(0,016)	0,112***	(0,016)
Alder	0,001	(0,001)	0,001	(0,001)	0,001	(0,001)
Utdanningsnivå	-0,030**	(0,011)	-0,031**	(0,010)	-0,034**	(0,013)
Parti stemt ved forrige valg						
Rødt			-0,020	(0,018)	-0,030	(0,025)
SV			ref.		ref.	
MDG			-0,100	(0,076)	-0,103	(0,076)
AP			-0,027	(0,018)	-0,024	(0,018)
Venstre			-0,076*	(0,034)	-0,077*	(0,035)
KrF			-0,146**	(0,047)	-0,150**	(0,049)
Senterpartiet			0,029	(0,019)	0,020	(0,024)
Høyre			-0,170***	(0,024)	-0,160***	(0,028)
FrP			-0,214	(0,133)	-0,206	(0,130)
Stemte ikke/vil ikke svare			-0,067	(0,035)	-0,064	(0,035)
Sektor						
Forskning og høyere utdanning					0,014	(0,037)
Kirken					0,006	(0,042)
Kultur					ref.	
Media					0,037	(0,035)
Næringsliv					-0,040	(0,039)
Organisasjoner					-0,018	(0,036)
Politi- og justisvesen					-0,030	(0,050)
Politikk					0,060	(0,070)
Sentralforvaltning					0,009	(0,034)
Forsvaret					0,032	(0,055)
Konstantledd	0,883***	(0,074)	1,006***	(0,073)	1,014***	(0,087)
r2	0,041		0,079		0,084	
N	1194		1194		1194	

Note: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter. Robuste standardfejl.

I modell 2 ser vi at blant Høyre- og FrP-velgerne er det færre som svarer at likestillingen bør føres videre, fulgt av KrF velgerne. Sammenhengen mellom kjønn og oppslutningen om likestilling er fortsatt klart positiv og statistisk sig-

nifikant, det samme gjelder utdanning. I modell 3 ser vi at sektor ikke har signifikant betydning for oppslutning om likestillingen bør føres videre. Kjønn, utdanningsnivå og det å være Høyre- eller KrF-velger, er det som fortsatt slår ut på dette spørsmålet.

Tabell 4⁵ viser at det også for befolkningen som helhet er slik at kvinner er mer positive enn menn til at likestillingen bør føres videre. Modell 1 viser

Tabell 4: Holdninger til om likestillingen bør føres videre. Lineær sannsynlighetsmodell (Bør føres videre = 1). Befolkningsutvalget

	Modell 1		Modell 2 (+ parti)		Modell 3 (+ sektorelite)	
	b	se	b	se	b	se
Kvinne	0.103***	(0.027)	0.084**	(0.027)	0.082**	(0.027)
Alder						
25-29	ref.		ref.		ref.	
30-39	0,040	(0,063)	0,062	(0,061)	0,061	(0,061)
40-49	0,071	(0,058)	0,104	(0,057)	0,104	(0,057)
50-59	0,151**	(0,058)	0,166**	(0,057)	0,166**	(0,057)
60-69	0,138*	(0,059)	0,158**	(0,057)	0,158**	(0,058)
70-79	0,053	(0,070)	0,088	(0,069)	0,087	(0,069)
Utdanning høyeste	0,034*	(0,014)	0,018	(0,015)	0,018	(0,015)
Parti stemt ved forrige valg						
Rødt			0,051	(0,077)	0,050	(0,077)
SV			ref.		ref.	
MDG			-0,077	(0,083)	-0,076	(0,083)
AP			-0,177***	(0,046)	-0,177***	(0,046)
Venstre			-0,263***	(0,065)	-0,263***	(0,065)
KrF			-0,478***	(0,070)	-0,478***	(0,071)
Senterpartiet			-0,250***	(0,070)	-0,249***	(0,070)
Høyre			-0,314***	(0,048)	-0,313***	(0,049)
FrP			-0,393***	(0,059)	-0,392***	(0,060)
Stemte ikke/vil ikke svare			-0,312***	(0,059)	-0,311***	(0,059)
Offentlig sektor					0,006	(0,029)
Konstantledd	0,383***	(0,067)	0,673***	(0,080)	0,673***	(0,235)
r ²	0,024		0,075		0,075	
N	1304		1304		1304	

Note: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter.

videre at det er de eldre som er mest positive, og særlig de mellom 50 og 69 år, og at oppslutningen om at likestillingen bør føres øker med utdanningsnivå.

Når vi i modell 2 legger inn stemmegivning, viser analysen at kjønn og stemmegivning henger sammen. Sammenhengen mellom kjønn og oppslutningen om likestilling blir noe svakere, og utdanningsnivå har ikke lenger en signifikant effekt på holdning til likestilling. Analysen viser videre at de som stemmer på partiene til høyre for SV slutter svakere opp om at likestillingen bør føres videre. Denne sammenhengen er statistisk signifikant. Modell 3 viser at sektor endrer lite. Sammenhengen mellom kjønn, alder og stemmegivning står seg. Det er med andre ord særlig kjønn og alder som har betydning for oppslutning om at likestillingen bør føres videre.

Oppsummering av hovedfunn

Vi finner stor grad av likhet i svarmønstrene på de to spørsmålene om holdninger til innvandring og likestilling, både i eliten og i befolkningen. Men svaremønstrene tyder på at bakgrunnsvariabler betyr mer for holdning til innvandring enn likestilling, med unntak av kjønn. Selv om spørsmålene er ulike i sin formulering, tolker vi likheten i svarmønstrene som at spørsmålene er sammenlignbare.

I eliten finner vi påfallende likhet i svarmønstrene, selv om kjønn betyr mer for holdning til likestilling enn innvandring. Stemmegivning henger sammen med holdning til innvandring og likestilling; de som stemmer på høyresidepartiene er oftere enige i at innvandringen utgjør en trussel og mener sjeldnere at likestillingen bør føres videre. Men mens sektor på elitenivå ikke har signifikant betydning for syn på likestilling, så er de som befinner seg i næringslivs-, politi- og justisvesen- og forsvarseliten oftere enige i at innvandringen utgjør en trussel mot den nasjonale egenarten.

I befolkningen finner vi også like svarmønstre på spørsmålene. Kjønn slår også her kraftigere ut på likestilling enn på innvandring. De andre bakgrunnsvariablene forklarer mer på innvandrings- enn for likestillingsspørsmålet. De multivariate analysene på befolkningsnivå viser også at de uavhengige variablene har en sterkere forklaringskraft på innvandring enn på likestilling. Alder og utdanning betyr mer for å forklare holdning til innvandring enn likestilling. Særlig stemmegivning slår kraftig ut på holdning til innvandring; jo lengre ut på høyresiden i politikken, jo større enighet i påstanden om at innvandring utgjør en trussel mot den nasjonale egenarten.

Diskusjon og konklusjon

Bakteppet for analysene i denne artikkelen er den senere tids diskusjoner om avstanden mellom folk og elite er blitt så stor at det kan svekke tilliten mellom grupper i samfunnet og skape en politisk polarisering med negative konsekvenser for samfunnsutviklingen (Inglehart og Norris, 2017). Vi har undersøkt disse store spørsmålene med Norge som case, med et unikt datamateriale, hvor de samme spørsmålene om innvandring og likestilling er stilt til et representativt befolkningsutvalg og til topplederne innenfor ti samfunnssektorer. Dette datamaterialet er godt egnet til å undersøke grad av avstand mellom ulike befolkningsgrupper – og mellom elite og befolkning – i sentrale verdispørsmål.

Det mest slående funnet i vår analyse er den store avstanden mellom eliten og befolkningen samlet sett. Selv om de med svært høy utdanning i befolkningen ligger tett opp til eliteutvalget i synet på innvandring, så er det *avstanden* mellom folk og elite som er mest slående. Hva er dette et uttrykk for? Og hvorfor er det sånn at særlig innvandringsspørsmålet ser ut til å treffe en nerve som skiller folk og elite?

I analysen av innvandringsspørsmålet finner vi at en skeptisk holdning til innvandring særlig gjenfinnes blant eldre menn med lav utdanning, som stemmer til høyre, samt blant de aller yngste. Dette kan dels handle om at innvandring for denne gruppen fremstår som en mer direkte økonomisk trussel, eller det kan være uttrykk for kulturelt backlash, som Inglehart og Norris (2017) peker på, der de som opplever å ha mistet status og privilegier uttrykker dette ved å vise støtte til ideen om at innvandring er en trussel mot nasjonens egenart. Hovedtendensen er at skepsis til innvandring gjennomgående øker med alder, men den yngste aldersgruppen utgjør et unntak. Dette er også reflektert i Inglehart og Norris' (2017) analyse, hvor de hevder at samtidig med at det er en generell trend mot økende oppslutning om post-materielle verdier, så har det de senere år vært en økende oppslutning om høyrepulisme og innvandrings-skepsis blant de yngre som henger sammen med økende økonomisk utrygghet.

For eliten ser situasjonen derimot annerledes ut. Folk i eliteposisjoner vil sjelden oppleve innvandring som noen konkret trussel mot egen posisjon. Snarere vil de som sitter i eliteposisjoner ofte være blant dem som nyter best av de økonomiske gevinstene ved innvandringen. På den annen side: Næringslivseliten er blant elitegruppene som viser størst enighet i påstanden om at innvandring utgjør en trussel mot nasjonale egenart, noe som kan tale i mot denne forklaringen.

Når det gjelder spørsmålet om likestilling, treffer Inglehart og Norris' analyse dårligere. Riktignok finner vi at kvinner støtter mer opp om likestilling enn menn, men alder og utdanning betyr mindre, de aller yngste er til og med min-

dre opptatt av å føre likestillingen videre, og utdanning er ikke signifikant når vi skiller på politisk orientering. Det kan med andre ord se ut til at holdninger til likestilling ikke uten videre kan forklares som en økende oppslutning om post-materielle verdier. I en norsk kontekst kan dette kanskje forstås i lys av at innvandring er en ”nyere” og mer politisert sak enn den etablerte likestillings-saken. Mens likestilling har satt seg som viktig verdi som ikke er veldig tett koblet til utdanningsnivå, passer holdninger til innvandring bedre inn i motsetningen mellom materielle og postmaterielle verdier. At de yngste respondentene i mindre grad svarer at likestillingen bør føres videre, er dessuten ikke nødvendigvis ensbetydende med at det finner sted et tilbakeslag blant de yngre kohortene; kanskje er det snarere slik at de yngste oppfatter at problemet er en ”avsluttet sak”, som Dahlerup (2018) har vært inne på i en dansk kontekst.

At innvandring fremstår som et mer kontroversielt og polariserende spørsmål enn kjønnslikestilling, kan også ha sammenheng med at innvandring i en nordisk kontekst kan stå i et motsetningsforhold til grunnleggende likestillingsverdier (se Teigen og Langvasbråten, 2009). Kjønnslikestilling har blitt en ”merkevare”, en nasjonal verdi, som storskala innvandring kan utfordre dersom en stor andel av nykommerne antas ikke å dele verdigrunnlaget. Våre analyser gir ikke noe endelig svar på om det finnes et slikt motsetningsforhold, men perspektivet kan bidra til å forklare hvorfor det generelt er høyere oppslutning om kjønnslikestilling enn om innvandring i befolkningen, og at avstanden mellom elite og befolkning i holdninger til likestilling er mindre enn avstanden i holdninger til innvandring.

Analysene viser at polarisering og verdikonflikt mellom ”folk” og ”elite” ikke er et ubetydelig fenomen i Norge. Selv om enkelte grupper innen befolkningen ligger nært opptil eliten i holdninger til innvandring og likestilling, er det avstand og ikke nærhet som er det slående funnet. Med tanke på de senere årenes gunstige økonomiske situasjon i Norge sammenlignet med de fleste andre europeiske land, er det lite som skulle tilsi at dette er et fenomen som vil bli mindre i årene som kommer.

Noter

1. Artikkelen er del av prosjektet *Elites and Society*, finansiert av Norges forskningsråd (prosjektnummer: 230729). Stor takk til Karin Oline Kraglund og Sara Sehuus for forskningsassistanse, og til Trygve Gulbrandsen, Fredrik Engelstad, to anonyme fagfeller og tidsskriftets redaktør for nyttige kommentarer til et tidligere utkast av artikkelen.
2. I den første modellen undersøker vi betydningen av de tre sentrale bakgrunnsvariablene, kjønn (mann = 0 og kvinne = 1), alder (kontinuerlig) og utdanningsnivå

(fra lavt til høyt). I modell 2 legger vi inn parti stemt ved stortingsvalget i 2013, med SV som referansekategori. I modell 3 legger vi inn sektor med kultursektoren som referansekategori.

3. Også her undersøker vi betydningen av kjønn (mann = 0, kvinne = 1), alder (kontinuerlig), utdanningsnivå (fra lavt til høyt), partipolitisk preferanse med SV som referansekategori og sektor (privat = 0, offentlig = 1).
4. Vi har valgt å omgjøre dette spørsmålet til en dikotom variabel der svaralternativet ”likestillingen bør føres videre” er gitt verdien 1 og ”likestillingen er ført langt nok” og ”likestillingen er ført for langt” er gitt verdien 0. Fordi en lineær regresjonsmodell gir koeffisienter som er enklere å fortolke enn i logistisk regresjon og valget av regresjonsmodell har liten praktisk betydning (jf. Hellevik 2009), har vi valgt OLS også i disse analysene. I den første modellen undersøker vi betydningen av de tre sentrale bakgrunnsvariablene kjønn (mann = 0 og kvinne = 1), alder (kontinuerlig) og utdanningsnivå (fra lavt til høyt). I modell 2 legger vi inn parti stemt ved siste stortingsvalg i 2013, med SV som referansekategori. I modell 3 legger vi inn sektor (privat sektor = 0 og offentlig sektor = 1).
5. Også her undersøker vi betydningen av kjønn (mann = 0, kvinne = 1), alder (kontinuerlig), utdanningsnivå (fra lavt til høyt), partipolitisk preferanse med SV som referansekategori, og sektor (privat = 0, offentlig = 1).

Litteratur

- Bjørklund, Tor (1988). The 1987 Norwegian local elections: A protest election with a swing to the right. *Scandinavian Political Studies* 11 (3): 211-234. doi:10.1111/j.1467-9477.1988.tb00368.x
- Blom, Svein (2015). *Holdninger til innvandrere og innvandring 2015*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Christiansen, Peter Munk, Lise Togeby og Birgit Møller (2001). *Den danske elite*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dahlerup, Drude (2018). Gender equality as a closed case: A survey among the members of the 2015 Danish parliament. *Scandinavian Political Studies* 41 (2): 188-209. doi:10.1111/1467-9477.12116
- Ellingsæter, Anne Lise (2016). Kampen om familiepolitikken. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 57 (3): 227-256.
- Fiig, Christina (2019). Skarpere med end uden? Kønnsforskning og politologi. *Politica* 51 (1): 5-18.
- Gulbrandsen, Trygve (2018). *Elites in an Egalitarian Society: Support for the Nordic Model*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Gulbrandsen, Trygve, Fredrik Engelstad, Trond Beldo Klausen, Hege Skjeie, Mari Teigen og Øyvind Østerud (2002). *Norske makteliter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Halrynjo, Sigtona og Mari Teigen (2016). Ulik likestilling i arbeidslivet, pp. 13-36 i Sigtona Halrynjo og Mari Teigen (red.), *Ulik likestilling i arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hartmann, Michael (2007). *The Sociology of Elites*. London: Routledge.
- Hellevik, Ottar (2009). Linear versus logistic regression when the dependent variable is a dichotomy. *Quality & Quantity* 43 (1): 59-74. doi:10.1007/s11135-007-9077-3
- Hellevik, Ottar og Tale Hellevik (2016). Verdier og verdiutvikling, pp. 58-89 i Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.), *Det norske samfunn. Bind 3*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hoffmann-Lange, Ursula (2007). Methods of elite research, i Russell J. Dalton og Hans-Dieter Klingemann (red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*. doi:10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0049
- Inglehart, Ronald F. (2015). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald F. og Pippa Norris (2017). Trump and the populist authoritarian parties: The silent revolution in reverse. *Perspectives on Politics* 15 (2): 443-454. doi:10.1017/S1537592717000111
- Kaltwasser, Cristobal Rovira, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo og Pierre Ostiguy (red.) (2017). *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford: Oxford University Press.
- Korsnes, Olav, Marianne Norli Hansen og Johs. Hjellbrekke (red.) (2014). *Elite og klasse i et egalitært samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Midtbøen, Arnfinn H. (2017). Innvandringshistorie som faghistorie: Kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift* 34 (2): 130-149. doi:10.18261/issn.1891-1781-2017-02-03
- Mosca, G. (1939). *The Ruling Class: Elementi de scienza politica*. New York: McGraw Hill.
- Mudde, Cas (2017). Populism: An ideational approach, i Cristobal Rovira Kaltwasser, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo og Pierre Ostiguy (red.), *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford: Oxford University Press.
- Müller, Jan-Werner (2017). *What is Populism?* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Pareto, Vilfredo (1935). *The Mind and Society: A Treatise on General Sociology*. New York: Dover Publications.
- Phillips, Ann (2010). *Gender and Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Ruostesaari, Ilkka (1993). The anatomy of the Finnish power elite. *Scandinavian Political Studies* 16 (4): 305-337. doi:10.1111/j.1467-9477.1993.tb00043.x
- Skjeie, Hege og Mari Teigen (2003). *Menn imellom: Mannsdominans og likestillingspolitikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- SOU (1990: 44). *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens hovudrapport*. Stockholm: Allmänna förlag.
- Teigen, Mari (2006). Holdning til likestilling – nye polariseringstendenser. *Sosiologisk tidsskrift* 14: 254-275.
- Teigen, Mari og Trude Langvasbråten (2009). The “crisis” of gender equality: The Norwegian newspaper debate on female genital cutting. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 17 (4): 256-272.
- Teigen, Mari og Hege Skjeie (2017). The Nordic gender equality model, i Oddbjørn Knutsen (red.), *The Nordic Models in Political Science: Challenged but Still Viable?* Oslo: Fagbokforlaget.
- Togeby, Lise, Jørgen Goul Andersen, Peter Munk Christiansen, Torben Beck Jørgensen og Signild Vallgård (2003). *Magt og demokrati i Danmark. Hovedresultater fra magtudredningen*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Aardal, Bernt (2015). Offentlig opinion – folkets vilje eller tilfeldige ytringer?, pp. 49-75 i Bernt Aardal og Johannes Bergh (red.), *Valg og velgere. En studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.